

Vakuuttamisvelvollisuuden valvonta vuonna 2023

54

Tapaturmavakuutuskeskuksen analyysi 15.3.2024

Vakuuttamisvelvollisuuden valvonta vuonna 2023

Työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien toimialojen välinen jakauma sekä työnantajamuodot säilyivät vuonna 2023 edeltävien vuosien kaltaisena. Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneet työnantajat näyttäytyvät valvonnassa pitkälle samankaltaisena kuin aikaisempinakin vuosina ja eroavuudet edellisiin vuosiin ovat hyvin hienoisia. Pitkään toimineiden yritysten laiminlyönnit edelleen yleisimpiä ja vakuutus jää puuttumaan useimmiten tietämättömyyttä kuin että kyse olisi tietoisesta harmaasta taloudesta.

Teksti: Niina Laakso, Tapaturmavakuutuskeskus

Tapaturmavakuutuskeskus (TVK) valvoo työnantajien työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisvelvollisuuden täyttämistä. Laiminlyöntien valvontaprosessissa pääasiallinen valvontamuoto on massavalvonta, jossa on vakiintuneesti vuodesta 2020 alkaen hyödynnetty tulorekisterin ansiotietoja. Massavalvonnalla tarkoitetaan sitä, että TVK:n valvonta hakee tulorekisteristä kuukausittain työnantajien maksamat ansiotiedot ja vertaa näitä vakuutusrekisterin vakuutustietoihin. Silloin kun palkkaa on maksettu, mutta vakuutus puuttuu, otetaan asia tarkempaan selvitykseen.

Massavalvonnan lisäksi ilmoituksia mahdollisista laiminlyönneistä saadaan tutkittavaksi verohallinnolta sekä aluehallintovirastolta. Työnantajia tulee valvonnan tarkasteluun myös vakuuttamattomassa työssä sattuneiden tapaturmien vuoksi sekä työnantajien itsensä tekemien ilmoitusten perusteella. Muun kuin massavalvon-

nan kautta tarkasteluun tulevien työnantajien osuus on massavalvontaan verrattuna pieni.

Vuonna 2023 valvonnassa tutkittiin 6 415 työnantajaa ja laiminlyönnejä todettiin 3 196 kappaletta. Sekä tutkittujen työnantajien, että todettujen laiminlyöntien määrä laski poikkeuksellisen vuoden 2022 jälkeen, jolloin tutkittiin 9 230 työnantajaa, joista 4 532:lla todettiin laiminlyönti. Vaikka laiminlyönnejä todettiin vähemmän kuin edeltävänä vuonna, oli niitä kuitenkin enemmän kuin vuotta 2022 edeltäneinä vuosina. Koska laiminlyönnejä todettiin vähemmän ja laiminlyöntiajat ovat ajantasaisen käsitellyn takia lyhyitä, laskivat vakuuttamattomat palkat 33,7 miljoonaan euroon, kun ne vuonna 2022 olivat yli 50 miljoonaa euroa. Vuonna 2023 TVK:lle maksettiin laiminlyöntimaksuja 1,22 miljoonaa euroa.

Muilta osin vuonna 2023 ei tapahtunut merkittäviä muutoksia vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien joukossa. Aikaisempien vuosien tapaan nämä työnantajat olivat useimmiten pidempään toimineita yrityksiä, jotka työllistävät vain muutaman työntekijän. Huomattavia eroja edellisvuosiin ei ollut havaittavissa myöskään työnantajien toimialoissa, liikevaihdossa eikä vuositasolla maksetuissa palkoissa.

Pitkään toimineiden yritysten laiminlyönnit edelleen yleisimpiä

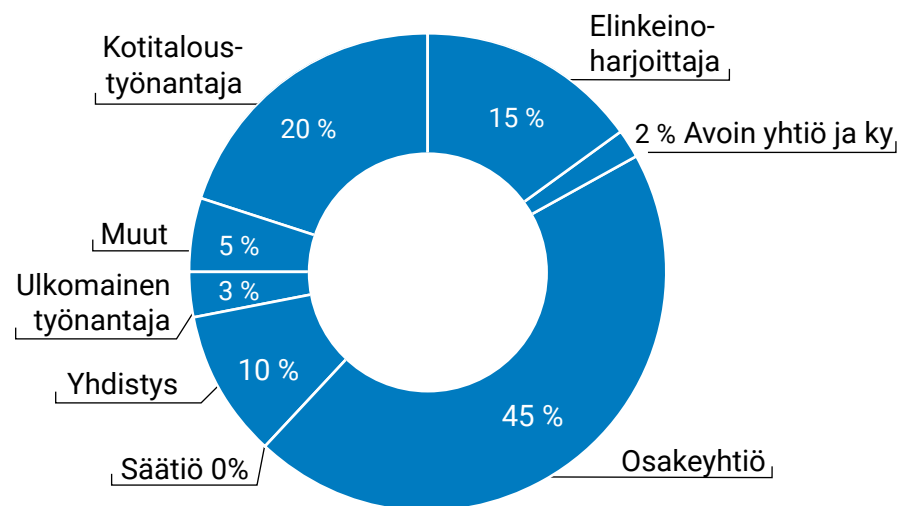
Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien joukko oli työnantajamuodon perusteella tarkasteltuna säilynyt edellisen vuoden kaltaisena, muutokset niiden välillä olivat hyvin pieniä. Suurin osa vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyönneistä työnantajista oli vuonna 2023 edellisvuoden tavoin osakeyhtiöitä (45 %). Seuraavaksi isoimmat ryhmät olivat kotitaloustyöntyöntantajat 20 %:n osuudella ja elinkeinonharjoittajat 15 %:n osuudella. Yhdistysten osuus nousi hienoisesti edellisestä vuodesta ja palasi vuoden 2021 tasolle 10 %:iin.

Toiminta-aikaa tarkastellessa voidaan todeta, että laiminlyönnejä tapahtuu yhtä lailla juuri toimintansa aloittaneissa, kuin pidempään toimineissakin yrityksissä. Toiminta-aikaa on kuvattu tarkemmin kaaviossa 2. Kolmasosa vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönneistä työnantajayrityksistä on toiminut jopa yli 10 vuotta. Tämä pitkään toimineiden yritysten joukko on myös aiempina vuosina noussut suurimmaksi ryhmäksi vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyöjien jou-

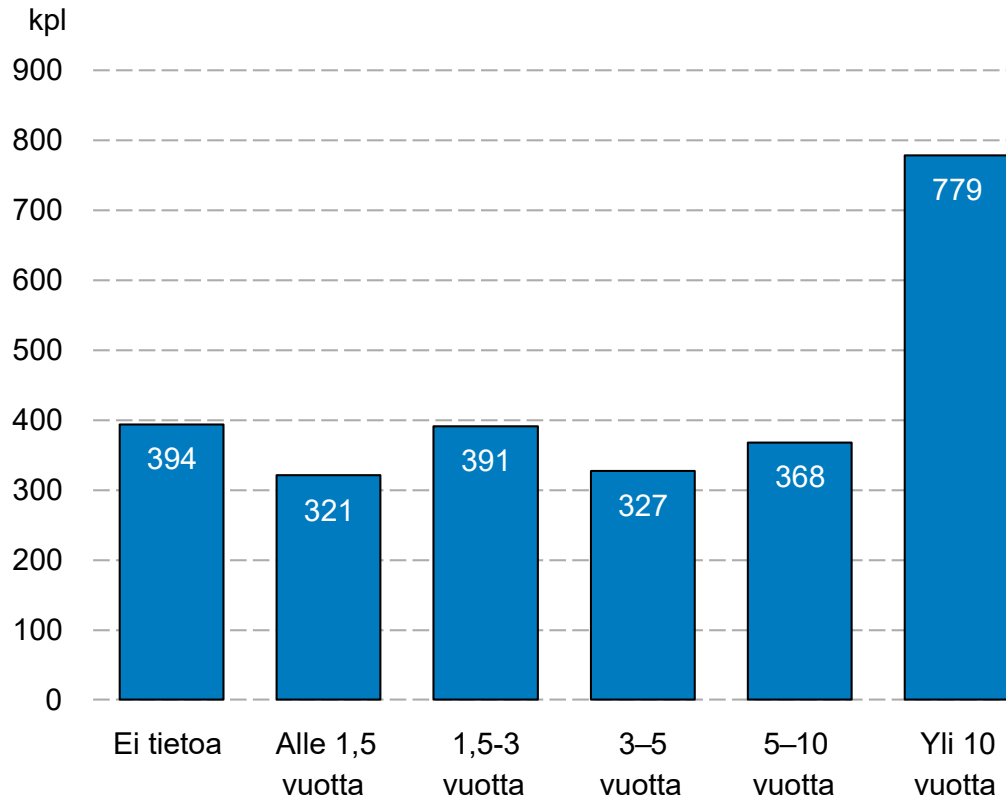
kosta. Vaikka toiminta-aika olisi pitkä, voi olla, että yritys/organisaatio ei ole aiemmin toiminut työnantajana.

Yritykset työllistivät tyypillisesti vain muutamia työntekijöitä. Yli 50 palkansaajaa oli 11 yrityksessä, kun edellisvuonna vastaava luku oli 16. Valvonnan havaintojen mukaan sen lisäksi, että vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyönneissä yrityksissä työskenteli vain muutamia henkilöitä, oli työntekijöiden työllistäminen usein satunnaista tai työ osa-aikaista.

Kaavio 1. Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien osuudet ja jakaantuminen 2023

Kaavio 2. Toiminta-ajan mukaan luokiteltujen laiminlyöneiden työnantajien lukumäärät ja osuudet. Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyönyt yritys oli toiminta-ajalla mitattuna vakiintunut yritys ja ehtinyt toimia usein jopa yli kymmenen vuotta.

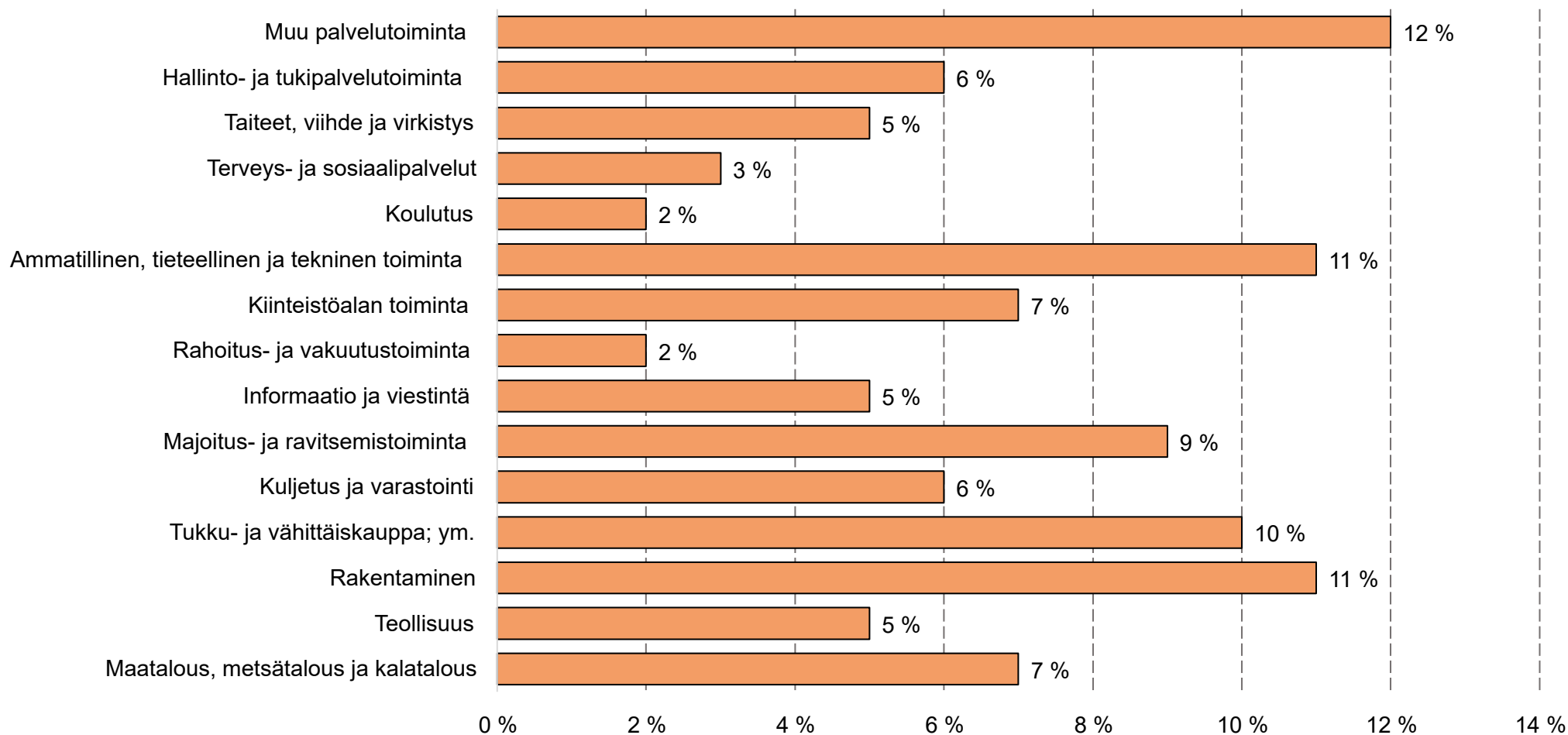

Liikevaihdolla kuvattuna vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneet työnantajayritykset sijoittuivat luokkiin 'pieni - keskisuuri'. Suurimmalla osalla yrityksistä ei ollut saatavissa liikevaihtotietoja, mutta valvonnan havaintojen perusteella arvioituna näilläkään yrityksillä liikevaihto tuskin oli merkittävä. Liikevaihdoltaan yritykset ovat olleet samankaltaisia vuodesta toiseen. Liikevaihdoltaan suuruusluokkaa 100 000–400 000 euroa olevien yritysten osuus oli suurin laiminlyöjien joukosta. Yli miljoonaan euron liikevaihtoon ylittäviä yrityksiä oli 52, kun vuonna 2022 lähes 200:n vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneen yrityksen liikevaihto oli tätä luokkaa. Tätä muutosta selittänee parhaiten todettujen laiminlyöntien pienempi lukumäärä edellisvuoteen verrattuna.

Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien toimialat ja työntekijöiden ammattiluokat

Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien toimialojen välinen jakauma säilyi vuonna 2023 edeltävien vuosien kaltaisena. Muu palvelutoiminta, joka sisältää järjestöjen toimintaa ja ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta sekä rakentamisen toimiala olivat vuonna 2023 edellisen vuoden tapaan toimialoista niitä, joissa laiminlyöntejä esiintyi eniten. Erot toimialojen välillä ovat kuitenkin pieniä, kuten kaavio 3 osoittaa.

Kaavio 3. Laiminlyöneiden työnantajien osuudet toimialaluokittain. Kaavio ei sisällä kotitaloustyötä, joka oli pääsääntöisesti lasten- ja kodinhoitoa tai saneeraus- ja talonrakennustyötä.

Ammattiluokkia, joihin laiminlyönnit kohdistuivat, oli yli kolmesataa, hajonta oli siis laajaa myös ammattiluokittain laiminlyönnejä tarkastellessa. Vakuuttamisen laiminlyönnejä kohdistui kappalemääräisesti eniten ammattiluokkiin kirvesmiehet ja rakennuspuusepät (7 %) ja muut muualla luokittelemattomat työntekijät (5 %). Näitä ammattiluokkia seurasivat lähes yhtä suurilla prosentiosuuksilla toimistovustajat, henkilö-, taksi- ja pakettiautonkuljettajat sekä useat rakentamiseen liittyvät ammattiluokat.

Suurimmat vakuuttamattomat palkkasummat kohdistuivat myös näille samoille ammattiluokille, poikkeuksena kuitenkin toimitusjohtajat ja pääjohtajat-ammattiluokka, joka nousi vakuuttamattoman palkkasumman perusteella tarkasteltuna suurimmaksi ammattiluokaksi.

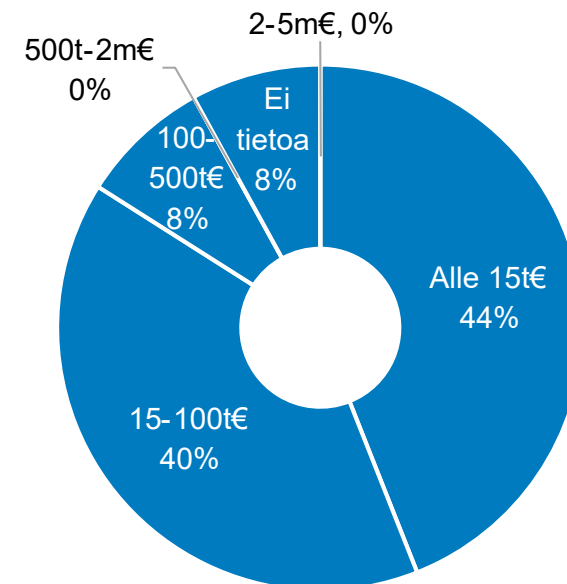
Kotitaloustyönantajilla kirvesmiehet ja rakennuspuusepät sekä kotiapulaiset ja -siivoojat olivat yleisimmät vakuuttamatta jääneet ammattiluokat. Lähes kaikki kotitalouksien teettämä vakuuttamaton työ liittyi rakentamiseen tai kodin- ja lastenhoitoon.

Vakuuttamattomat palkat 33,7 miljoonaa euroa

Vuonna 2023 vakuuttamattomat palkat olivat 33,7 miljoonaa euroa. Valtaosalla (79 %) kaikista vakuuttamisvelvollisuutensa lyönneistä työnantajista vakuuttamattomat palkat jäivät alle 10 000 euron. Vain yhdellä prosentilla työnantajista vakuuttamattomat palkat ylittivät 100 000 euroa. Kotitaloustyönantajien vakuuttamattomat palkat olivat keskimäärin pienemmät kuin yritysten. Lähes 70 %:lla kotitaloustyönantajista vakuuttamattoman työn palkat olivat alle 4 000 euroa.

Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden yritysten palkanmaksu jakautui vuositasolla siten, että 44 % työnantajista maksoi palkkoja alle 15 000 euroa, 15 000–100 000 euroa palkkaa maksavia oli 40 % työnantajista. 12 työnantajalla palkat olivat yli puoli miljoonaa euroa. Jakauma palkkaluokkien välillä vuositason palkanmaksua tarkastellessa on edellisvuoden kaltainen. Huomionarvoista on, että vuositason palkanmaksutiedot eivät kuvaa sitä, että kyseiset palkat olisivat kokonaan jääneet vakuutusmaksujen ulkopuolelle, vaan laiminlyönti on voinut koskea vain osaa vuodesta ja muu aika oli vakuutettu asianmukaisesti.

Kaavio 4. Laiminlyöneiden työnantajayritysten toiminnan laajuus maksetuilla palkoilla vuositasolla kuvattuna.

Tulorekisteristä saatavien palkkatietojen käyttö on mahdollistanut ajantasaisen valvonnan, mikä näkyy vakuuttamattomien palkkojen määrän laskun lisäksi laiminlyöntien kestossa. 1 445 työnantajalla laiminlyöntiaika kohdistui ainoastaan vuodelle 2023 ja 929 työnantajalla ainoastaan vuodelle 2022. Koska alkuvuodesta valvonta on kohdistunut vielä edellisvuoteen, laiminlyönnejä kohdistuu melko paljon vuodelle 2022. Useammalle kuin kahdelle kalenterivuodelle kohdistuvia laiminlyönnejä oli alle 10 %:lla työnantajista. Pidempikes- toisissa laiminlyönneissä oli usein kyse tilanteista, jossa palkkaa maksetaan takautuvasti pidemmältä ajanjaksolta tai tulorekisteriin palkkatietojen ilmoittaminen on ollut puutteellista tai virheellistä.

Laiminlyöntimaksuja määrättiin 1,4 miljoonaa euroa

Laiminlyöntien seurauksena vuoden 2023 aikana määrättiin maksuja yhteensä 1,4 miljoonaa euroa.

Valtiokonttori määrää päätöksellään vakuutusmaksua vastaavan maksun ja laiminlyöntimaksun. TVK tekee Valtiokonttorille hakemuksen velvollisuutensa laiminlyöneelle työnantajalle määrättävistä maksuista. Vakuutusmaksua vastaava maksu määritetään vakuuttamatta jääneen työn määrän ja sen riskin perusteella. Kyse on kohtuul- liseksi katsottavasta vakuutusmaksusta laiminlyönnin ajalta, maksimissaan kuluvalta ja viideltä edelliseltä kalenterivuodelta.

Laiminlyöntimaksu lasketaan kertomalla vakuutusmaksua vastaava maksu kertoimella, joka määritetään laiminlyöntiajan pituuden, laiminlyönnin tahallisuuden ja toistuvuuden perusteella. Laiminlyöntimaksu on työtapaturma- ja ammattitautilain mukaan enintään kolme kertaa

sen suuruinen kuin vakuutusmaksua vastaava maksu. Laiminlyönti- maksu voidaan jättää myös määräämättä yksityiselle henkilölle, jos laiminlyöntiä ei voida pitää tahallisenä ja laiminlyöntimaksun määrää- minen olisi kohtuutonta. Laiminlyöntimaksu määritettiin lähtökohtai- sesti käyttämällä kerrointa yksi eli laiminlyöntimaksu oli samansuuruinen kuin vakuutusmaksua vastaava maksu. Silloin kun työnantaja oli itse ilmoittanut vakuutuksen puuttumisen TVK:lle tai kyseessä oli kotitaloustyönantaja, laiminlyöntimaksu määrättiin käyttämällä ker- rointa 0,5.

Vuonna 2023 94 % työnantajista määrättiin maksamaan alle 500 euron suuruinen vakuutusmaksua vastaava maksu. Viidellä työnanta- jalle maksu oli yli 5 000 euroa. Puolet vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyönneistä määrättiin maksamaan vakuutusmaksua vastaavaa maksua ainoastaan minimimaksun verran. Minimimaksu on maksu, joka vähintään määrätään tilanteessa, jossa vakuutus on jäänyt ottamatta. Vakuutusmaksua vastaavan maksun lisäksi määrätään maksamaan edellä mainitun mukaisesti laiminlyöntimaksu, joka on lähtökohtai- sesti samansuuruinen kuin vakuutusmaksua vastaavat maksu.

Toistuvasti vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneitä työnantajia oli 236 kappaletta, edellisen vuonna toistuvia laiminlyönnejä oli 39. Tois- tuvissa laiminlyönneissä on usein kyse tilanteista, joissa työnantajana toimiminen ei ole säännöllistä, eikä jatkuvaa tarvetta vakuutukselle ole. Lähes poikkeuksetta toistuvat laiminlyönneissä oli kyse yritys- työnantajasta.

Laskun lähettämisen yhteydessä TVK kehottaa työnantajaa ottamaan vakuutuksen kuukauden määräajassa, mikäli työnantaja on edelleen vakuuttamisvelvollinen. Jos työnantaja ei ota omaehtoisesti kehotuksen saatuaan vakuutusta, TVK ottaa työnantajan kustannuksella vakuutuksen valitsemastaan vakuutusyhtiöstä. Vuonna 2023 valvonta teki 170 pyyntöä vakuutusyhtiöille pakollisen vakuutuksen voimaansaattamisesta työnantajille, jotka eivät sitä olleet kehotuksesta huolimatta itse ottaneet (ns. pakkovakuutus).

71 työnantajaa ilmoitti itse vakuuttamattomuudesta TVK:lle vuonna 2023. Näiden ilmoittajien joukko koostui tasaisesti kotitaloustyönantajista sekä yrityksistä. Vakuuttamattomuudesta oma-aloitteisesti TVK:lle ilmoittaneet ovat huomanneet yleisimmin vakuutuksen puuttumisen ensimmäisen palkan maksun yhteydessä. 10 työnantajan vakuuttamisen laiminlyönti tuli esiin vakuuttamattomassa työssä sattuneen tapaturman myötä.

Vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyöneet työnantajat hoitavat muut velvoitteensa

Työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisen laiminlyönnin ja muiden velvoitteiden hoidon välillä ei vaikuttaisi olevan useinkaan yhteyttä. Muut velvoitteet työnantajat ovat hoitaneet hyvin.

Arvioverotus oli tehty alle 2 % työnantajista ja vain 15 %:lla yritystyönantajista oli verovelkaa. Vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyöneiden työnantajien verovelan määrä on kuitenkin jatkanut nousuaan vuosittain ollen nyt yli 8 miljoonaa euroa. Avoimia ulosottoasioita oli 9 %:lla

työnantajista ja 6 %:lla ulosotossa oli lakisääteisiä sosiaalivakuutusmaksuja. Työnantajarekisteriin kuului edellisvuoden tapaan 28 % työnantajista, joka myös viittaa siihen, että vakuuttamisvelvollisuutensa laiminlyönnille työnantajilla työllistäminen on satunnaista tai muutoin pienimuotoista.

On kuitenkin otettava huomioon, että Tapaturmavakuutuskeskuksen oma jälkikäteinen massavalvonta perustuu työnantajien antamiin tulorekisteri-ilmoituksiin maksamistaan palkoista. Jos myös tulorekisteri-ilmoitusten antaminen on laiminlyöty, tarvitaan viranomaisyhteistyötä, jotta myös harmaan talouden toimijat saadaan valvonnan piiriin. Vuonna 2023 TVK sai aluehallintoviranomaiselta 36 ja verohallinnolta 7 ilmoitusta mahdollisista työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisen laiminlyönneistä. Näistä 19 työnantajalle määrättiin maksu vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönnistä. Ilmoituksia välitettiin myös vakuutuksen hoitaneen vakuutusyhtiön selvitettäväksi. Siten myös nk. pimeää palkkaa maksaneet työnantajat saadaan työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisvelvollisuuden valvonnan piiriin.

Muiden velvoitteiden hoito vahvistaa valvonnan käsitystä siitä, että vakuutus jää useimmiten ottamatta tietämättömyyden vuoksi, ei tahallisesti. Työnantajien yhteydenottojen perusteella vakuuttamattomuuden syynä oli yleensä tietämättömyys vakuuttamisvelvollisuudesta tai sen perusteista. Työnantajat olettivat myös usein, että vakuutus hoituu kuntoon palkanmaksun ja muiden velvoitteiden hoitamisen yhteydessä automaattisesti ilman yhteydenottoa vakuutusyhtiöön.

Työnantajien tietoisuutta vakuuttamisvelvollisuudesta on TVK:n toimesta lisätty muun muassa lähettämällä tiedotekirjeitä niille työnantajille, joiden maksamat ja tulorekisteriin ilmoittamat palkat ovat olleet lähellä vakuuttamisrajan ylittymistä ja joilta vakuutus vielä puuttui.

Lähteet:

Raportissa esitetyt kaaviot ovat Harmaan talouden selvitysyksikössä teetetystä asiakasluokittelusta:

Asiakasluokittelu A18/2024 26.1.2024 ”Työtapaturmavakuuttamisvelvollisuuden laiminlyöneet yritykset”. Asiakasluokittelussa on tutkittu vuonna 2023 työtapaturma- ja ammattitautivakuuttamisen laiminlyöneitä yrityksiä. Asiakasluokittelussa kuvataan kohdejoukon perustietoja, toiminta, velvoitteiden hoitoa ja taloutta poimintahetkellä.

Muut huomiot ja havainnot perustuvat TVK:n valvonnan omiin tilastoihin ja havaintoihin.

Lisätietoja: Niina Laakso, niina.laakso@tvk.fi

Tapaturmavakuutuskeskus, TVK

Tässä analyysiraportissa esitetään analyysin laatijoiden näkemys aiheesta.

Analyysi on laadittu helmi-maaliskuussa 2024.

Analyysissa esitettyjen kuvaajien tietosisältö löytyy Työtapaturmatiedosta julkaisun yhteydestä (Excel).

Tapaturmavakuutuskeskus TVK, Itämerenkatu 11-13, 00180 Helsinki